

**ปัจจัยที่ส่งผลต่อการชำระคืนเงินกู้ยืม ของสมาชิกสหกรณ์
การเกษตรดอนเจดีย์ จำกัด จังหวัดสุพรรณบุรี***
**FACTORS AFFECTING THE LOAN REPAYMENT OF MEMBERS OF DONCHEDI
AGRICULTURAL COOPERATIVES LIMITED, SUPHANBURI PROVINCE**

ปฐมพงศ์ กุกแก้ว, อาภาภรณ์ พลายไธ
Pathompong Kookkaew, Arpaporn playtho
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ
Rajamangala University of Technology Suvarnabhumi
Corresponding Author E-mail: kookkaew2526@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบปัจจัยด้านประชากรศาสตร์ และเพื่อศึกษาปัจจัยสังคม เศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อการชำระคืนเงินกู้ยืมของสมาชิกสหกรณ์การเกษตร เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง คือ สมาชิกสหกรณ์การเกษตร ดอนเจดีย์ จำกัด จังหวัดสุพรรณบุรี จำนวน 330 คน โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้การวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบหาความแตกต่างค่าที่ การทดสอบความแปรปรวนทางเดียว และการวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุคูณ

ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรที่มีสมาชิกครัวเรือน ประเภทการทำเกษตร ค่าใช้จ่ายเฉลี่ย ต่อเดือนแตกต่างกัน ส่งผลต่อการชำระคืนเงินกู้ยืมแตกต่างกัน และเกษตรกรที่มีเพศ อายุ รายได้ จากการเกษตรเฉลี่ยต่อเดือน รายได้เสริมเฉลี่ยต่อเดือน และจำนวนเงินกู้ยืมจากสหกรณ์แตกต่างกันส่งผลต่อการชำระคืนเงินกู้ยืมไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 และปัจจัย สังคม เศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อม ได้แก่ ด้านสภาพการถือครองที่ดิน และด้านการส่งเสริม และสนับสนุนจากภาครัฐส่งผลต่อการชำระคืนเงินกู้ยืมของสมาชิกสหกรณ์การเกษตร โดยมีค่า อำนาจการพยากรณ์ได้ร้อยละ 44.10 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

คำสำคัญ: การชำระคืนเงินกู้ยืม; เกษตรกร; สหกรณ์การเกษตร

* Received September 3, 2021; Revised September 13, 2021; Accepted September 13, 2021

Abstract

The objectives of this research were to study and compare demographic factors and to study the social, economic and environmental factors that affected the loan repayment of members of agricultural cooperatives. The sample consisted of 330 members of Donchedi agriculture cooperative limited, Suphanburi Province selected by simple sampling. The instrument used was a questionnaire. The statistics used in the analysis were frequency, percentage, mean, standard deviation, t-test, one way Anova and analysis of multiple regression.

The research results were that; the agriculturists with different household members, types of farming and average monthly expenses that affected the loan repayment were different and agriculturists with different gender, ages, average monthly agricultural revenue, average monthly extra revenue and amount of loans from cooperatives that affected the loan repayment were not different, statistically significant at 0.05. And the social, economic and environmental factors that affected the loan repayment of members of agricultural cooperatives namely: land tenure and government promotion and support and the predictive power were at 44.10 percent with statistically significant level at 0.05.

Keywords: loan repayment; agriculturists; agricultural cooperatives

บทนำ

ประเทศไทยมีรากฐานมาจากสังคมเกษตรกรรม ประชาชนส่วนใหญ่ยึดถือการเกษตรเป็นอาชีพหลักในการดำรงชีวิต เนื่องจากความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติที่เอื้อต่อการประกอบอาชีพ ทำให้การทำเกษตรกรรมยังดำเนินมาจนถึงปัจจุบันแต่อาจมีการเปลี่ยนรูปแบบและวิธีการดำเนินงานตามยุคสมัย นอกจากนี้ผลผลิตทางการเกษตรยังเป็นวัตถุดิบสำคัญในภาคการผลิตของอุตสาหกรรมการแปรรูปอาหารที่มีการจัดจำหน่ายทั้งภายในประเทศและส่งออกต่างประเทศ ทำให้สินค้าทางการเกษตรเป็นรายได้หลักที่มีความสำคัญต่อการเจริญเติบโตและเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจของประเทศ (วีรพัฒน์ สิงห์โรจน์, 2560) แต่อย่างไรก็ตามปัญหาที่สำคัญในการประกอบอาชีพของเกษตรกร คือ การจัดหาเงินทุนและแหล่งเงินทุนที่เหมาะสมจากสถาบันการเงินทั้งในระบบและนอกระบบ เพื่อนำมาเป็นค่าใช้จ่ายในกระบวนการผลิตและดำเนินงาน ซึ่งสหกรณ์การเกษตรนับเป็นแหล่งเงินทุนในระบบที่สนับสนุนเกษตรกรด้านสินเชื่อเพื่อการประกอบอาชีพมาอย่างยาวนาน

สหกรณ์การเกษตรดอนเจดีย์ จำกัด จังหวัดสุพรรณบุรี มีพันธกิจหลักในการให้บริการช่วยเหลือทางด้านเงินทุนและส่งเสริมด้านการให้สินเชื่อในอัตราดอกเบี้ยต่ำแก่เกษตรกรอย่างต่อเนื่อง เพื่อช่วยเหลือในการประกอบอาชีพและช่วยยกฐานะความเป็นอยู่ของสมาชิกและส่วนรวมให้มีคุณภาพมากขึ้น ซึ่งจากข้อมูลของสหกรณ์การเกษตรดอนเจดีย์ จำกัด ปี 2563 เกี่ยวกับจำนวนเงินในการให้สินเชื่อ จำนวนหนี้สินครบกำหนดชำระ จำนวนการรับชำระคืน และจำนวนหนี้ค้างชำระของสมาชิกในช่วงเวลา 5 ปีที่ผ่านมา พบว่าสมาชิกมีแนวโน้มการชำระหนี้มากกว่าร้อยละ 90 ของจำนวนหนี้สินที่ครบกำหนดการชำระหนี้ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการชำระคืนเงินกู้ยืมของสมาชิกจำนวนหนึ่ง และความสามารถการบริหารจัดการด้านหนี้สิน และการบริหารลูกหนี้ของสหกรณ์การเกษตรดอนเจดีย์ จำกัด ตามหลักการบริหารสินเชื่อที่มีการกำหนดนโยบาย และการวิเคราะห์สินเชื่อที่มีประสิทธิภาพ เพื่อลดความเสี่ยงต่อการผิดนัดชำระหนี้

แต่อย่างไรก็ตาม ยังมีสมาชิกที่มีการชำระคืนเงินกู้ยืมไม่ตรงตามเวลาหรือไม่ครบตามจำนวนของการชำระแต่ละงวด โดยสาเหตุของการค้างชำระหนี้สามารถสรุปได้ 2 ลักษณะ คือ ปัจจัยภายในที่เกิดจากลูกหนี้ และปัจจัยภายนอกที่ไม่สามารถควบคุมได้ (กนกวรรณ สุขเสาร์, 2558) โดยปัจจัยภายในอาจเกิดจากสภาพการถือครองที่ดินที่เป็นกรรมสิทธิ์ของตนเอง หรือการเช่าที่ดินในการทำการเกษตร ซึ่งทำให้เกิดต้นทุนหรือค่าใช้จ่ายที่สูงขึ้น ส่งผลกระทบต่อรายได้ที่ลดลง หรือการมีจำนวนสมาชิกในครอบครัวที่ส่งผลต่อค่าใช้จ่ายในครัวเรือนเพิ่มขึ้น หรือจำนวนเงินกู้ยืมซึ่งเกษตรกรบางรายอาจมีการกู้ยืมเงินกับสถาบันการเงินจำนวนมากกว่า 1 แห่ง (วัชรพล วิลาวรรณ และสุภาภรณ์ พวงชมพู, 2558) เพื่อให้เพียงพอต่อค่าใช้จ่าย ส่วนปัจจัยภายนอกที่ไม่สามารถควบคุมได้ เช่น ภาวะเศรษฐกิจปัจจุบันที่เจริญเติบโตอย่างรวดเร็วเกิดการแข่งขันสูง ทำให้จำเป็นต้องใช้เครื่องจักรแทนแรงงานคน จึงทำให้รายจ่ายยิ่งเพิ่มสูงมากขึ้น หรืออาจเกิดจากการได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลที่ไม่เพียงพอและทั่วถึงต่อความต้องการ ซึ่งทางภาครัฐได้พยายามเข้ามามีส่วนในการช่วยเหลือด้านการเงินผ่านโครงการต่าง ๆ แต่พบว่ยังไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น (กานต์พิชชา กองคนขวา, 2562) ทำให้เกษตรกรต้องทำการกู้ยืมเงินเพิ่มขึ้น จึงเป็นสาเหตุทำให้ปัญหานี้สินสะสมและไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนด และจากการผิดนัดชำระหนี้ของสมาชิกจะส่งผลให้สหกรณ์ขาดสภาพคล่อง รับผิดชอบต่อการดอกเบี้ยเงินกู้จากเจ้าหนี้เพิ่มขึ้น และทำให้ขาดความน่าเชื่อถือจากเจ้าหนี้ ส่งผลต่อการขอกู้เงินสำหรับการขยายธุรกิจสินเชื่อที่ทำได้ยากขึ้น (เพ็ญลักษณ์ เกษฎา และคณะ, 2563)

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการชำระคืนเงินกู้ยืมของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรดอนเจดีย์ จำกัด จังหวัดสุพรรณบุรี เพื่อค้นหาปัจจัยที่ส่งผลต่อการชำระคืนเงินกู้ยืมของสมาชิกสหกรณ์การเกษตร และนำข้อมูลที่ได้ไปใช้เป็นแนวทางในการวางแผนนโยบาย และเพิ่มประสิทธิภาพการบริการด้านสินเชื่อ รวมทั้งการสนับสนุนแนวทางการลดต้นทุนการผลิตในการทำการเกษตรแก่สมาชิกสหกรณ์การเกษตรดอนเจดีย์ จำกัด ได้อย่าง

เหมาะสม ทำให้สมาชิกมีความสามารถในการชำระคืนเงินกู้ยืมเพิ่มขึ้น และเป็นต้นแบบสำหรับการพัฒนาการบริการด้านสินเชื่อของสหกรณ์การเกษตรอื่น เพื่อให้มีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการที่ดียิ่งขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบปัจจัยด้านประชากรศาสตร์ที่ส่งผลต่อการชำระคืนเงินกู้ยืมของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรดอนเจดีย์ จำกัด จังหวัดสุพรรณบุรี
2. เพื่อศึกษาปัจจัยสังคม เศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อการชำระคืนเงินกู้ยืมของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรดอนเจดีย์ จำกัด จังหวัดสุพรรณบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการชำระคืนเงินกู้ยืมของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรดอนเจดีย์ จำกัด จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณ และมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ สมาชิกสหกรณ์การเกษตรดอนเจดีย์ จำกัด จังหวัดสุพรรณบุรี จำนวน 1,876 คน (อ้างอิงจากยอดลูกหนี้ของสหกรณ์การเกษตรดอนเจดีย์ จำกัด เดือน มกราคม – กันยายน 2563) และกำหนดกลุ่มตัวอย่างใช้สูตรคำนวณของ Taro Yamane โดยกำหนดค่าความเชื่อมั่นที่ 95 เปอร์เซนต์ ที่ความคลาดเคลื่อน ± 5 เปอร์เซนต์ จึงได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง 330 คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม ลักษณะโครงสร้างประกอบด้วยคำถามชนิดปลายปิด แบ่งออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยประชากรศาสตร์ ส่วนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยสังคม เศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อม ส่วนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับการชำระคืนเงินกู้ยืม และส่วนที่ 4 แบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

รูปแบบมาตรวัดในแบบสอบถามส่วนที่ 2- ส่วนที่ 3 ผู้วิจัยใช้ Five-point Likert - Type Scale Ranging โดยมีค่า 5 ระดับ ดังนี้ (1) หมายถึง เห็นด้วยน้อยที่สุด (2) หมายถึง เห็นด้วยน้อย (3) หมายถึง เห็นด้วยปานกลาง (4) หมายถึง เห็นด้วยมาก (5) หมายถึง เห็นด้วยมากที่สุด และการแปลความของค่าเฉลี่ยเป็นแบบแบ่งช่วงการแปลความตามหลักการแบ่งอันตรภาคชั้น (Class Interval) ดังนี้ ค่าคะแนน 4.21 – 5.00 หมายถึง ระดับมากที่สุด ค่าคะแนน 3.41 – 4.20 หมายถึง ระดับมาก ค่าคะแนน 2.61 – 3.40 หมายถึง ระดับปานกลาง ค่าคะแนน 1.81 – 2.60 หมายถึง ระดับน้อย และค่าคะแนน 1.00 – 1.80 หมายถึง ระดับน้อยที่สุด (กัลยา วาณิชย์ปัญญา, 2559)

การทดสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย ได้แก่ การทดสอบความเที่ยงตรง โดยพิจารณาจากดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถาม และวัตถุประสงค์ (Item objective congruence index: IOC) พบว่า ข้อคำถามทุกข้อมีค่ามากกว่า 0.50 และการทดสอบความเชื่อมั่น โดยพิจารณาจากค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาตามวิธีของครอนบาค พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟามีค่าเท่ากับ 0.91 ซึ่งมากกว่า 0.70 (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2559) ทำให้แบบสอบถามมีความน่าเชื่อถือและสามารถนำไปใช้ในการวิจัยได้อย่างเหมาะสม

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลสมาชิกสหกรณ์การเกษตรดอนเจดีย์ จำกัด จังหวัดสุพรรณบุรี จำนวน 330 ตัวอย่าง

แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ ได้จากศึกษาค้นคว้าข้อมูลที่มีผู้รวบรวมไว้ทั้งหน่วยงานของรัฐ และเอกชน ได้แก่ หนังสือวิชาการ บทความ วิทยานิพนธ์ รายงานที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต

4. การวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ โดยสถิติที่ใช้การวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ ทดสอบหาความแตกต่างค่าที่ การทดสอบความแปรปรวนทางเดียว และการวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุคูณ

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยประชากรศาสตร์ของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรดอนเจดีย์ จำกัด จังหวัดสุพรรณบุรี

ผลการวิเคราะห์พบว่า สมาชิกสหกรณ์การเกษตรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 187 คน คิดเป็นร้อยละ 56.67 มีอายุ 31-40 ปี จำนวน 109 คน คิดเป็นร้อยละ 33.03 มีสมาชิกครัวเรือน 4-6 คน จำนวน 173 คน คิดเป็นร้อยละ 52.42 ทำการเกษตรประเภททำนา จำนวน 252 คน คิดเป็นร้อยละ 76.36 มีรายได้จากการเกษตรเฉลี่ยต่อเดือน 20,001-30,000 บาท จำนวน 143 คน คิดเป็นร้อยละ 43.33 มีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือน 10,001-20,000 บาท จำนวน 178 คน คิดเป็นร้อยละ 59.94 มีรายได้เสริมเฉลี่ยต่อเดือน 5,001 บาทขึ้นไป จำนวน 161 คน คิดเป็นร้อยละ 48.79 และมีจำนวนเงินกู้ยืมจากสหกรณ์ 50,001-150,000 บาท จำนวน 107 คน คิดเป็นร้อยละ 32.42

2. ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยสังคม เศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อมของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรดอนเจดีย์ จำกัด จังหวัดสุพรรณบุรี

ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยสังคม เศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อมของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรดอนเจดีย์ จำกัด จังหวัดสุพรรณบุรีโดยรวม อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก

ที่สุด ($\bar{X} = 4.40$, S.D. = 0.34) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านภาวะเศรษฐกิจและสภาพแวดล้อม มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.61$, S.D. = 0.39) รองลงมา คือ ความรู้ความเข้าใจในการกู้ยืมเงินมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.40$, S.D. = 0.42) ด้านสภาพการถือครองที่ดิน มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.33$, S.D. = 0.40) และด้านการส่งเสริมและสนับสนุนจากภาครัฐ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.27$, S.D. = 0.45) ตามลำดับ

3. ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับการชำระคืนเงินกู้ยืมของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรดอนเจดีย์ จำกัด จังหวัดสุพรรณบุรี

ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับการชำระคืนเงินกู้ยืมของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรดอนเจดีย์ จำกัด จังหวัดสุพรรณบุรีโดยรวม อยู่ในระดับเห็นด้วยมากที่สุด ($\bar{X} = 4.34$, S.D. = 0.40) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ สมาชิกมีการรับรู้จำนวนเงินและระยะเวลาครบกำหนดในการชำระคืนเงินกู้ยืมแต่ละงวด เนื่องจากสหกรณ์การเกษตรมีการแจ้งหนังสือเตือนกับสมาชิกก่อนถึงกำหนดชำระ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.54$, S.D. = 0.54) รองลงมา คือ สมาชิกมีการวางแผนรายรับ – รายจ่าย และมีการจัดสรรเงินสำหรับการชำระคืนเงินกู้ยืมอย่างเหมาะสม มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.44$, S.D. = 0.54)

4. ผลวิเคราะห์การเปรียบเทียบการชำระคืนเงินกู้ยืมของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรดอนเจดีย์ จำกัด จังหวัดสุพรรณบุรี จำแนกตามปัจจัยด้านประชากรศาสตร์

4.1 วิเคราะห์การเปรียบเทียบการชำระคืนเงินกู้ยืมของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรดอนเจดีย์ จำกัด จังหวัดสุพรรณบุรี จำแนกตามปัจจัยประชากรศาสตร์ด้านเพศ โดยใช้สถิติทดสอบหาความแตกต่างค่าที (t-test) พบว่า เกษตรกรที่มีเพศแตกต่างกัน มีการชำระคืนเงินกู้ยืม ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

4.2 วิเคราะห์การเปรียบเทียบการชำระคืนเงินกู้ยืมของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรดอนเจดีย์ จำกัด จังหวัดสุพรรณบุรี จำแนกตามปัจจัยประชากรศาสตร์ด้านอายุ สมาชิกครัวเรือน ประเภทการทำเกษตร รายได้จากการเกษตรเฉลี่ยต่อเดือน ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือน รายได้เสริมเฉลี่ยต่อเดือน และจำนวนเงินกู้ยืมจากสหกรณ์ โดยใช้สถิติ One way ANOVA พบว่า เกษตรกรที่มีอายุ รายได้จากการเกษตรเฉลี่ยต่อเดือน รายได้เสริมเฉลี่ยต่อเดือน และจำนวนเงินกู้ยืมจากสหกรณ์ แตกต่างกัน มีการชำระคืนเงินกู้ยืม ไม่แตกต่างกัน ส่วนเกษตรกรที่มีสมาชิกครัวเรือน ประเภทการทำเกษตร ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนแตกต่างกัน มีการชำระคืนเงินกู้ยืมแตกต่างกัน ดังนั้นจึงต้องมีการเปรียบเทียบรายคู่ โดยใช้วิธีการเปรียบเทียบพหุคูณแบบ Fisher's Least – Significant Different (LSD) ซึ่งพบว่า เกษตรกรที่มีสมาชิกครัวเรือน จำนวน 1-3 คน และ 4-6 คน มีการชำระคืนเงินกู้ยืมที่แตกต่างกับสมาชิกสหกรณ์การเกษตรที่มีสมาชิกครัวเรือน 7 คนขึ้นไป เกษตรกรที่มีการทำนาและทำสวน มีการชำระคืนเงินกู้ยืมที่แตกต่างกับ

เกษตรกรที่มีการทำไร่ และเกษตรกรที่มีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือน 30,001–40,000 บาท มีการชำระคืนเงินกู้ยืมที่แตกต่างกันกับเกษตรกรที่มีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนต่ำกว่า 10,000 บาท 10,001–20,000 บาท 20,001–30,000 บาท และ 50,001 บาทขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

5. ผลวิเคราะห์ปัจจัยสังคม เศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อการชำระคืนเงินกู้ยืมของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรดอนเจดีย์ จำกัด จังหวัดสุพรรณบุรี

การวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุคูณ ซึ่งจะต้องมีการตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นของการวิเคราะห์การถดถอย คือ ตัวแปรอิสระทุกตัวเป็นอิสระต่อกันเพื่อป้องกันปัญหา Multicollinearity โดยใช้การทดสอบ Collinearity โดยพิจารณาจากค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระมีค่าระหว่าง 0.158 - 0.562 ซึ่งมีค่าไม่เกิน 0.70 (สุทิน ชนะบุญ, 2560) ค่า Tolerance มีค่าอยู่ระหว่าง 0.599 – 0.778 ซึ่งมากกว่า 0.10 ค่า Variance Inflation Factor (VIF) มีค่าอยู่ระหว่าง 1.286 – 1.668 ซึ่งน้อยกว่า 10 และค่า Durbin Watson มีค่าเท่ากับ 2.316 ซึ่งอยู่ในช่วงระหว่าง 1.50 – 2.50 (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2559) แสดงว่าค่าความคลาดเคลื่อนระหว่างตัวแปรมีความอิสระต่อกัน จึงสามารถนำไปวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงผลวิเคราะห์ปัจจัยสังคม เศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อการชำระคืนเงินกู้ยืมของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรดอนเจดีย์ จำกัด จังหวัดสุพรรณบุรี

ปัจจัยสังคม เศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อม	การชำระคืนเงินกู้ยืม			t	p
	B	S.E	β		
ค่าคงที่ (a)	0.517	0.256		2.019	0.044
ด้านสภาพการถือครองที่ดิน	0.505	0.060	0.445	8.358	0.000*
ด้านความรู้ความเข้าใจในการกู้ยืมเงิน	0.089	0.054	0.083	1.648	0.100
ด้านภาวะเศรษฐกิจและสภาพแวดล้อม	0.001	0.050	0.001	0.017	0.987
ด้านการส่งเสริมและสนับสนุนจากภาครัฐ	0.287	0.040	0.335	7.172	0.000*
Adjust R Square = 0.441 R = 0.669 R Square = 0.448 Durbin-Watson = 2.316					

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

จากตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยสังคม เศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อการชำระคืนเงินกู้ยืมของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรดอนเจดีย์ จำกัด จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า ปัจจัยสังคม เศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อการชำระคืนเงินกู้ยืมของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรดอนเจดีย์ จำกัด จังหวัดสุพรรณบุรี ได้แก่ ด้านสภาพการถือครองที่ดิน และด้านการส่งเสริมและสนับสนุนจากภาครัฐ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยสามารถรวมกันพยากรณ์การชำระคืนเงินกู้ยืมของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรดอนเจดีย์ จำกัด จังหวัดสุพรรณบุรี โดยมีค่าอำนาจการพยากรณ์ได้ร้อยละ 44.10 (Adjust R Square = 0.441) และสามารถสร้างสมการพยากรณ์ปัจจัยสังคม เศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อการชำระคืนเงินกู้ยืมของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรดอนเจดีย์ จำกัด จังหวัดสุพรรณบุรี ดังนี้

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ

$Y = 0.517 + 0.505 (\text{ด้านสภาพการถือครองที่ดิน}) + 0.287 (\text{ด้านการส่งเสริมและสนับสนุนจากภาครัฐ})$

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน

$Z = 0.445 (\text{ด้านสภาพการถือครองที่ดิน}) + 0.335 (\text{ด้านการส่งเสริมและสนับสนุนจากภาครัฐ})$

อภิปรายผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ศึกษาและเปรียบเทียบปัจจัยด้านประชากรศาสตร์ที่ส่งผลต่อการชำระคืนเงินกู้ยืมของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรดอนเจดีย์ จำกัด จังหวัดสุพรรณบุรี

เกษตรกรที่มีสมาชิกครัวเรือน ประเภทการทำเกษตร ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนแตกต่างกัน ส่งผลต่อการชำระคืนเงินกู้ยืมแตกต่างกัน และเกษตรกรที่มีเพศ อายุ รายได้จากการเกษตรเฉลี่ยต่อเดือน รายได้เสริมเฉลี่ยต่อเดือน และจำนวนเงินกู้ยืมจากสหกรณ์แตกต่างกันส่งผลต่อการชำระคืนเงินกู้ยืมไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ วิชรพล วิลาวรรณ และ สุภาภรณ์ พวงชมพู (2558) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อความสามารถในการชำระหนี้สินทางการเกษตรของลูกค้านาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ พบว่าเกษตรกรที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่ต่างกันทำให้ความสามารถในการชำระเงินต่างกัน กล่าวคือ หากมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมากก็จะสามารถทำกิจการทางการเกษตรได้มาก ทำให้มีรายได้มากด้วย จึงทำให้สามารถชำระหนี้สินเชื่อทางการเกษตรได้มากกว่าเกษตรกรที่มีจำนวนสมาชิกน้อยกว่า และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ฤทัยรัตน์ ดวงชื่น (2558) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อศักยภาพการชำระหนี้ของลูกค้านาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาจอมบึง จังหวัดราชบุรี พบว่า ประเภทของอาชีพ เกษตรกรที่มีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนต่างกัน ส่งผลต่อศักยภาพการชำระหนี้ของลูกค้านาคารแตกต่างกัน ส่วนเกษตรกรที่มีเพศ รายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่างกัน ส่งผลต่อศักยภาพการชำระหนี้ของลูกค้านาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาจอมบึง จังหวัดราชบุรี ไม่แตกต่างกัน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการศึกษาของ วีรพัฒน์ สิงห์โรจน์ (2560) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการชำระหนี้ของเกษตรกรลูกค้านาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรที่เข้าร่วมโครงการพักชำระหนี้ในจังหวัดสงขลา พบว่า เพศ อายุ จำนวนหนี้สิน ไม่มีผลต่อการชำระหนี้ของเกษตรกร

วัตถุประสงค์ที่ 2 ปัจจัยสังคม เศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อการชำระคืนเงินกู้ยืมของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรดอนเจดีย์ จำกัด จังหวัดสุพรรณบุรี

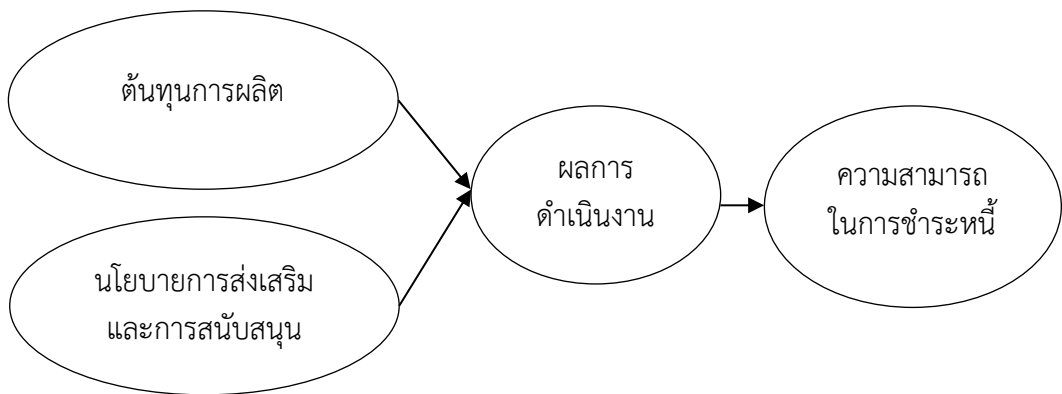
1. ด้านสภาพการถือครองที่ดิน ส่งผลต่อการชำระคืนเงินกู้ยืมของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรดอนเจดีย์ จำกัด จังหวัดสุพรรณบุรี ทั้งนี้เนื่องจากสมาชิกสหกรณ์การเกษตรมีการถือครองที่ดินในการทำเกษตรในลักษณะที่ต่าง ๆ ได้แก่ ที่ดินของตนเอง ซึ่งเกษตรกรจะไม่มี

การเกี่ยวกับต้นทุนด้านพื้นที่ ส่วนเกษตรกรที่มีการเช่าที่ดิน หรือเช่าแบบแบ่งผลประโยชน์ จะทำให้เกษตรกรมีภาระค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานเพิ่มขึ้น ซึ่งจะส่งผลต่อรายได้หรือผลตอบแทนจากการทำการเกษตรลดลง และส่งผลต่อความสามารถในการชำระคืนเงินกู้ยืม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ฤทัยรัตน์ ดวงชื่น (2558) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อศักยภาพการชำระหนี้ของลูกค้าเงินกู้ ธนาครเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาจอมบึง จังหวัดราชบุรี พบว่า สภาพการถือครองที่ดินส่งผลต่อศักยภาพการชำระหนี้ของลูกค้าเงินกู้ ธนาครเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาจอมบึง จังหวัดราชบุรี และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พงนิ บุญแต่ง (2562) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการชำระคืนสินเชื่อของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรด้านมะขามเตี้ย จำกัด พบว่า ลักษณะพื้นที่ทำการเกษตร ประกอบด้วย พื้นที่ของตนเอง พื้นที่เช่าผู้อื่น และพื้นที่ให้ผู้อื่นเช่าทำ มีความสัมพันธ์กับการชำระคืนสินเชื่อของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรด้านมะขามเตี้ย จำกัด

2. ด้านการส่งเสริมและสนับสนุนจากภาครัฐ ส่งผลต่อการชำระคืนเงินกู้ยืมของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรดอนเจดีย์ จำกัด จังหวัดสุพรรณบุรี ทั้งนี้เนื่องจากสมาชิกสหกรณ์การเกษตรมีการได้รับการช่วยเหลือจากมาตรการ และโครงการของรัฐบาล เช่น โครงการเงินเยียวยาเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส โควิด 2019 โครงการสนับสนุนเงินอุดหนุนเพื่อลดดอกเบี้ยเงินกู้ให้สมาชิก และโครงการพักชำระหนี้เกษตรกร ซึ่งสามารถช่วยเหลือและแบ่งเบาภาระการชำระคืนเงินกู้ยืม และทำให้เกษตรกรมีเวลาในการเก็บสะสมเงินเพื่อใช้ในการชำระคืนเงินกู้ยืมได้มากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ฤทัยรัตน์ ดวงชื่น (2558) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อศักยภาพการชำระหนี้ของลูกค้าเงินกู้ ธนาครเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาจอมบึง จังหวัดราชบุรี พบว่า นโยบายสนับสนุนของรัฐบาลส่งผลต่อศักยภาพการชำระหนี้ของลูกค้าเงินกู้ ธนาครเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาจอมบึง จังหวัดราชบุรี แต่ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ ธนาพร ภัทรวงศ์วานิชย์ และคณะ (2558) ศึกษาเรื่อง ประสิทธิภาพการดำเนินการตามนโยบายการชำระหนี้เกษตรกรไทยตามหลักพุทธจริยธรรมาภิบาล พบว่า ปัจจัยนโยบายการชำระหนี้ ประกอบด้วย ปัญหาในการดำเนินงานโครงการนโยบายรัฐบาล รวมทั้งการจัดสรรงบประมาณไม่เพียงพอและขาดความต่อเนื่องในการดำเนินโครงการ ทำให้โครงการต่าง ๆ ที่รัฐบาลริเริ่มเพื่อใช้แก้ไขปัญหาที่ไม่สามารถประสบความสำเร็จได้อย่างแท้จริง ทำให้การช่วยเหลือของรัฐบาลจึงยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาหนี้ของเกษตรกรได้อย่างยั่งยืน

องค์ความรู้จากการวิจัย

ผู้วิจัยทำการวิจัยเกี่ยวกับการชำระคืนเงินกู้ยืมของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรดอนเจดีย์ จำกัด จังหวัดสุพรรณบุรี และสามารถสังเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากงานวิจัย

จากภาพที่ 1 ข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า ต้นทุนการผลิตที่เกิดจากสภาพการถือครองที่ดินในลักษณะการเป็นเจ้าของสินทรัพย์ การเช่าสินทรัพย์ และการแบ่งผลประโยชน์แก่ผู้ให้เช่าสินทรัพย์ ส่งผลโดยตรงต่อผลการดำเนินงานหรือรายได้ของเกษตรกร โดยเกษตรกรที่มีการถือครองที่ดินสำหรับทำการเกษตรในลักษณะการเป็นเจ้าของสินทรัพย์จะมีต้นทุนการผลิตน้อยกว่าเกษตรกรที่มีที่ดินสำหรับทำการเกษตรในลักษณะการเช่า หรือการแบ่งผลประโยชน์แก่ผู้ให้เช่า จึงทำให้รายได้หรือผลตอบแทนที่จะได้รับจากการดำเนินงานแตกต่างกัน กล่าวคือ เกษตรกรที่มีที่ดินเป็นของตนเองจะมีรายได้หรือผลการดำเนินงานในรูปของกำไรสุทธิมากกว่าเกษตรกรที่มีการเช่าที่ดิน เนื่องจากการเช่าที่ดินจะทำให้เกษตรกรมีต้นทุนการผลิตเพิ่มขึ้น และทำให้กำไรสุทธิที่จะได้รับลดลง ซึ่งจะส่งผลต่อความสามารถหรือประสิทธิภาพในการชำระคืนเงินกู้ยืม ดังนั้นเกษตรกรควรต้องมีการวางแผนและประมาณการต้นทุนที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน และคาดการณ์แนวโน้มผลตอบแทนที่จะได้รับในภาพรวม สำหรับใช้ประกอบการตัดสินใจลงทุนที่เหมาะสมต่อไป ส่วนด้านนโยบายการส่งเสริมและการสนับสนุนซึ่งส่วนใหญ่เกษตรกรจะได้รับการช่วยเหลือจากองค์กรภาครัฐอย่างต่อเนื่อง ทั้งในลักษณะงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการดำเนินงาน รวมทั้งการทำให้สามารถลดหรือชะลอภาระการชำระหนี้ เช่น การพักชำระหนี้ หรือการลดดอกเบี้ยเงินกู้ เป็นต้น เหล่านี้จะทำให้ผลการดำเนินงานหรือรายได้ของเกษตรกรเพิ่มมากขึ้น จึงส่งผลให้เกิดความสามารถในการชำระหนี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นควรมีโครงการส่งเสริม ช่วยเหลือ และสนับสนุนแก่เกษตรกรอย่างต่อเนื่อง จะส่งผลให้เกษตรกรมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นต่อไปในระยะยาว

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. สหกรณ์การเกษตรควรมีนโยบายการบริหารสินเชื่อ และการจัดการลูกหนี้แยกตามประเภทของลูกหนี้ เช่น ขนาดของพื้นที่ หรือสภาพการถือครองที่ดินในการทำการเกษตร เพื่อใช้ในการกำหนดวงเงินสินเชื่อได้อย่างเหมาะสม สามารถวิเคราะห์ความสามารถในการชำระคืนเงินกู้ยืม และช่วยลดอัตราการผิดนัดชำระหนี้และอัตราการเกิดหนี้สูญได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. สหกรณ์การเกษตรควรมีนโยบายการให้สินเชื่อ เพื่อการสนับสนุนในการซื้อที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์ในการทำการเกษตรแทนการเช่า ซึ่งเป็นการช่วยเหลือสมาชิกในการลดต้นทุนการผลิต และส่งเสริมการมีแหล่งทำมาหากินในระยะยาวของเกษตรกร

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. ควรมีการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับต้นทุนการผลิต และค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานแก่สมาชิกสหกรณ์การเกษตร เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถนำไปวางแผนการดำเนินงานได้อย่างถูกต้อง สามารถลดต้นทุนในการทำการเกษตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ควรให้ความรู้เกี่ยวกับโครงการส่งเสริมและสนับสนุนจากภาครัฐ เพื่อให้สหกรณ์การเกษตรมีความเข้าใจในวัตถุประสงค์ ระยะเวลา ข้อดีและข้อเสียของโครงการ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่สมาชิกสหกรณ์การเกษตรในการตัดสินใจเข้าร่วมโครงการ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษารูปแบบงานวิจัยเชิงคุณภาพเพิ่มเติม โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) หรือการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกมาใช้สนับสนุนผลการวิจัยเชิงปริมาณ ทำให้เพิ่มประสิทธิภาพและความน่าเชื่อถือของผลการวิจัยมากยิ่งขึ้น

2. ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการผิดนัดชำระหนี้ของลูกค้าย เนื่องจากปัจจุบันสหกรณ์การเกษตรมีทั้งสมาชิกที่สามารถชำระคืนเงินกู้ยืม และสมาชิกที่มีการผิดนัดชำระหนี้ เพื่อให้ทราบสาเหตุการผิดนัดชำระหนี้ และกำหนดแนวทางการช่วยเหลือด้านการจัดการภาระหนี้สินแก่สมาชิกสหกรณ์การเกษตรตอนเจดีย์ จำกัด จังหวัดสุพรรณบุรี

เอกสารอ้างอิง

กนกวรรณ สุขเสาร์. (2558). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการชำระหนี้ของลูกค้ายที่เข้าร่วมโครงการพักชำระหนี้ของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (การศึกษาค้นคว้าแบบอิสระ ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาธุรกิจเกษตร).

เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

กัลยา วานิชย์บัญชา. (2559). การวิเคราะห์สถิติ: สถิติสำหรับบริหารและวิจัย (พิมพ์ครั้งที่ 16).

กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- กานต์พิชชา กองคนขวา. (2562). มูลเหตุการค้างชำระหนี้ในระบบ: กรณีศึกษาเกษตรกรใน จังหวัดพะเยา. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย มนุษยศาสตร์และ สังคมศาสตร์*, 39(1), 1-21.
- ธนาพร ภัทรวงศ์วานิชย์และคณะ. (2558). ประสิทธิภาพการดำเนินการตามนโยบายการชำระหนี้ เกษตรกรไทยตามหลักพุทธจริยธรรมมาภิบาล. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 4(3), 91-104.
- พจณี บุญแต่ง. (2562). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการชำระหนี้สินเชื่อของสมาชิกสหกรณ์ การเกษตรด้านมะขามเดี่ยว จำกัด (การศึกษาค้นคว้าอิสระ ปริญญาศิลปศาสตรมหา บัณฑิต สาขาเศรษฐศาสตร์สหกรณ์). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เพ็ญลักษณ์ เกษภู และคณะ. (2563). แนวทางการ พัฒนาการชำระหนี้ที่ค้างชำระหนี้สินเชื่อ เพื่อการเกษตรของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรรัตนบุรี จำกัด อำเภอรัตนบุรี จังหวัด สุรินทร์. *วารสารวิจัยวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์*, 4(1), 14-26.
- ฤทัยรัตน์ ดวงชื่น. (2558). ปัจจัยที่ส่งผลต่อศักยภาพการชำระหนี้ของลูกค้าเงินกู้ ธนาครเพื่อ การเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาจอมบึง จังหวัดราชบุรี (วิทยานิพนธ์ปริญญา บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารธุรกิจ) กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วัชรพล วิลาวรรณ และ สุภาภรณ์ พวงชมพู. (2558). ปัจจัยที่มีผลต่อความสามารถในการชำระ หนี้สินทางการเกษตรของลูกค้านาคาการเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขา หนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ. *วารสารแก่นเกษตร*, 43(พิเศษ), 243-252.
- วีรพัฒน์ สิงห์โรจน์. (2560). ปัจจัยที่มีผลต่อการชำระหนี้ของเกษตรกรลูกค้านาคาการเพื่อ การเกษตรและสหกรณ์การเกษตรที่เข้าร่วมโครงการพักชำระหนี้ในจังหวัดสงขลา (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาการเกษตร). สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- สุทิน ชนะบุญ. (2560). สถิติและการวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัยเบื้องต้น. สืบค้น 12 มิถุนายน 2564, จาก <http://www.kkpho.go.th/km/index.php/2017-08-10-06-3701/category/2-r2r-5>.

